

Petri Hilli, Anna Tonteri och Mika Pyykkö

Vilka är utgångspunkterna och effektmålen för SIB-projektet II för barn?

Vårt samhälle belastades redan före coronaviruset av många problem och sjukdomar som kan förebyggas och som åtminstone inte har minskat ytterligare under den pågående pandemin. De årliga kostnaderna för olägenheter, problem och sjukdomar som i många avseenden kan förebyggas uppgår enligt försiktiga bedömningar till sammanlagt 15–20 miljarder euro. Den mänskliga och ekonomiska nyttopotentialen för proaktiva och förebyggande insatser är enorm.

Till exempel var kostnaderna för kommunerna för barn och unga som placerats utom hemmet uppskattningsvis närmare 1,5 miljarder euro per år före coronapandemin och de kostnader som kan förebyggas när det gäller typ 2-diabetes i stort sett lika mycket.

Hur kan man genom investeringar i samhällsutveckling påverka förebyggandet av olägenheter?

Kompetenscentret för investeringar i samhällsutveckling har som främsta uppgift att bistå aktörer inom den offentliga förvaltningen vid upphandling av samhällelig effekt, med andra ord av det slutliga resultatet särskilt ur perspektivet för förutseende och förebyggande verksamhet. I praktiken innebär det att offentliga sektorn fastställer det slutresultat som den önskar, inte produktionssättet för den och betalar bara om man bevisligen uppnår slutresultatet. Ett alternativ är SIB-modellen, dvs. ett resultatorienterat finansieringsavtal.

SIB-projektet för barn, som fokuserar på att främja barns, ungas och familjers välmående, startade i fem kommuner vid ingången av 2019. SIB-projektet II för barn å sin sida startar i början av 2021 i fyra kommuner.

Det är önskvärt att den resultatrika verksamheten enligt projekten blir kvar i kommunernas praxis också efter SIB. Dessutom har man i kostnads- och nyttoanalysen av projekten beaktat kommunens ekonomiska nytta på ett övergripande sätt för olika branscher. De tjänster som SIB producerar planeras med beaktande av den lokala situationen och genom att överlappningar undviks och brister i serviceutbudet fylls.

SIB i Jyväskylä har som mål examina på andra stadiet och övergång till andra stadiet

Målet med projektet i Jyväskylä är att minska antalet unga som står utanför utbildning och arbete genom att öka andelen personer som avlagt examen på andra stadiet i Jyväskylä. På riksnivå har man försökt minska antalet personer som hamnar utanför studievägen bland annat med hjälp av utbildningsgarantin, men utan att man påverkar de bakomliggande orsakerna till nedgången är lagstiftningen ineffektiv. Orsakerna till skolgångsproblemen är mångfasetterade, men i Jyväskylä koncentrerar sig SIB på två målgrupper: 1) elever i årskurs 6–9 i grundskolan och 2) studerande på andra stadiet som löper risk att avbryta sina studier.

Verksamheten på andra stadiet fokuserar särskilt på de faktorer som ligger bakom inlärningssvårigheter, såsom problem med uppmärksamhet och lindriga utvecklingsstörningar. En del upptäcks för sent och det försvårar skolgången och fortsatta studier. Med hjälp av SIB blir det möjligt att få stöd i rätt tid för avläggande av examen, och examen är en resultatmätare som kommunen betalar för att uppnå.

Examen och det tillträde till arbetslivet som den bidragit till förebygger social utslagning tillsammans. En annan resultatmätare utöver examen är lönen för att varje person ska fås in på arbetsmarknaden. Lönen som inkomstmätare är säker ur kommunens synvinkel, eftersom det för varje

utbetalad euro i lön tas ut ny kommunalskatt och besparingarna i utkomststödet och arbetsmarknadsstödet kan uppskattas direkt på basis av lönen.

I målgruppen för grundskoleelever eftersträvas bättre färdigheter för övergången till andra stadiet, vilket på längre sikt minskar behovet av stödåtgärder på andra stadiet samt minskar skolavhoppet och utslagningen. I Jväsby gjordes en registerundersökning till stöd för planeringen av SIB. Resultatet blev en prognosmodell för sannolikheten för skolavhoppet på andra stadiet på basis av uppgifter om högstadiet i grundskolan. Enligt en modell som uppskattats utifrån Jväsby egna data påverkas sannolikheten för skolavgång väsentligt av medeltalet, olovlig och outredd frånvaro, diagnoser som hänför sig till psykisk hälsa samt vård utom hemmet. Ett svagt eller försämrat medelvärde är en indikator som liknar en febertermometer och utifrån den finns det skäl att kontrollera bakgrunden. Frånvaro är dessutom en viktig prognostiserande faktor från och med årskurs 7, och antalet frånvarofall verkar öka också på riksnivå.

SIB kompletterar Jväsby övriga tjänster med fokus på bland annat samarbetet mellan hemmet och skolan i syfte att minska antalet olovliga frånvarofall och behovet av barnskydd. Detta leder till bättre inlärningsresultat i grundskolan och senare i fortsatta studier. Således fungerar också antalet olovliga frånvarofall, medeltalet samt antalet nya klienter inom vård utom hemmet i klasserna 7–9 som resultatmått.

SIB i Tammerfors eftersträvar jämlikhet i utbildningen

Målet i Tammerfors är att utbildningsnivån för unga som växer upp från vård utom hemmet ska närma sig nivån för andra unga och på så sätt främja jämlikheten i utbildningen. I Tammerfors utnyttjades 1987-kohortdata, på basis av vilka endast knappt hälften av dem som vuxit upp inom vård utom hemmet har fått examen på andra stadiet.

Även i Tammerfors har examen och lön efter grundskolan uppställts som resultatmätare; uppföljningen av effekterna upphör när personen fyller 25 år (en person deltar i SIB i åldern 15–17 år). Eftersom antaletamina på tredje stadiet för vuxna från vård utom hemmet också var betydligt lägre än för andra, togs det som en ytterligare resultatmätare. Effekten på det låga utbildningsläget kvarstår även om man beaktar att medeltalet för dem som får vård utom hemmet i genomsnitt är klart svagare än för dem som inte får vård utom hemmet.

Eftersom alla unga som deltar redan är kunder inom vård utom hemmet i Tammerfors, söktes inom denna grupp ännu undersegment med olika profiler i fråga om erhållande av examen. De faktorer som förutsåg erhållande av examen var medeltalet för grundskolans avgångsbetyg (över eller under sju), diagnoser som hänför sig till psykisk hälsa samt brottslighet, av vilka den sista framhävdes särskilt bland män. Som också observerats i andra sammanhang försvagades prognosen för att få examen på andra stadiet och komma in på arbetsmarknaden också i detta fall av ackumulering av risker. Unga som inte hade någon riskfaktor fick examen nästan lika bra som personer utan bakgrund av vård utom hemmet. Alla dessa personer var placerade i familjer. Av de unga som hade samlat alla riskfaktorer fick endast cirka 15 procent examen. Dessa två ytterligheter representerade sammanlagt cirka 30 procent av alla, och resten av ungdomarna hamnade mellan ytterligheterna. På basis av dessa bakgrundsfaktorer som prognostiserar examen bildades också segment på basis av vilka resultatpremien bestäms. På så sätt kan resurserna riktas noggrannare så att varje ung person som går med får en så jämlik utgångspunkt som möjligt för att etablera sig i utbildning och arbetslivet.

Registerdata får inte alltid fram alla väsentliga faktorer, och i Tammerfors genomfördes intervjuer med erfarenhetsexperter som stöd för planeringen av SIB, utöver intervjuer med arbetstagare och forskare. I dessa hittades många faktorer som betraktas som självklara för unga som bor hemma, men där det finns utrymme för förbättringar om den unga personens eget stödnätverk inte erbjuder det. Till exempel sommarjobb för med sig arbetslivsfärdigheter, men det är svårt att hitta dem utan

ett eget stödnätverk. Det är svårt att lära sig färdigheter i vardagshantering i institutionsmiljö, liksom också att öka framtidstron och självförtroendet samt frågor som gäller den grundläggande hälsan hamnar lätt i skymundan i institutionsmiljö.

SIB i Högfors och Vichtis stöder barnfamiljernas välfärd

Målet i Karkkila, Vichtis och Perusturvakuntayhtymä Karviainen är att öka välfärden för de barnfamiljer som behöver stöd genom en specificerad servicehelhet i rätt tid. I fråga om andra motsvarande SIB-projekt avviker detta genom att SIB-projektets verksamhet redan kommer att omfatta moderskaps- och barnrådgivningsfasen, då de riskfaktorer som upptäckts inte hinner realiseras i barnets liv. Utmaningarna i fråga om graviditet och tidig barndom i familjen ökar risken för problem i barnets liv, problemen i den tidiga barndomen i förhållandet förälder-barn, bristen på familjesammanhållning och fattigdom utsätter barnet för depression, beteendestörningar och underprestation i senare ålder. Coronasituationen har ytterligare försvårat situationen för många barnfamiljer.

Familjerna i Högfors och Vichtis väljs redan i rådgivningsbyrån för att man ska kunna påverka situationen på ett positivt sätt i ett så tidigt skede som möjligt. I Högfors- och Vichtisregionen producerar SIB kundorienterade tjänster för att främja familjernas situation i fråga om de risker som nämns ovan, samtidigt som behovet av barnskydd minskar. Särskilt utbildade eller mödrar utan arbetserfarenhet löper risk att drabbas av fattigdom, vilka kommer att utgöra en majoritet av de arbetslösa efter 25 års ålder. Deras sysselsättning förbättrar familjens välfärd och familjens ekonomiska situation samtidigt som kommunens och statens förmånskostnader minskar och skatteinkomsterna ökar. Utöver ovannämnda åtgärder ser SIB till situationen på längre sikt genom att ge möjlighet till utbildning efter grundskolan och tillträde till arbetsmarknaden för modern. Liksom för de andra delprojekten är resultatmätaren även här tillgången till utbildning på andra stadiet och lönen.